

ЧЛЕНИ СІМ'Ї ЯК СУБ'ЄКТИ СПАДКУВАННЯ СУМ СОЦІАЛЬНИХ ВИПЛАТ, ЯКІ НАЛЕЖАЛИ СПАДКОДАВЦЕВІ

Питанню суб'єктів права на одержання сум заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві, присвячена ст. 1227 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), відповідно до якої суми заробітної плати, пенсії, стипендії, аліментів, допомог у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, відшкодувань у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, інших соціальних виплат, які належали спадкодавцеві, але не були ним одержані за життя, передаються членам його сім'ї, а у разі їх відсутності – входять до складу спадщини [1].

Стаття 1227 ЦК України передбачає виплату нарахованих сум членам сім'ї спадкодавця, проте, не визначаючи, хто саме повинен бути віднесений до їх кола. Досить часто підприємства і установи не здатні визначити, хто належав до членів сім'ї спадкодавця і кому з них має бути виплачено заробітну плату та інші виплати, а тому вони видають дані соціальні суми окремим спадкодавцям, інколи, навіть у значному розмірі, без вказівки на спрямування цих коштів [2, с. 801].

І тому, тут доцільно зупинитися не тільки на питанні про склад членів сім'ї за змістом ст. 1227 ЦК України, а й на документальному та доказовому підтвердженні їх статусу, що має перш за все прикладне значення для спадкового процесу [1].

У законодавстві немає єдиного підходу щодо питання про віднесення тих чи інших фізичних осіб до членів сім'ї. Традиційно дане питання розглядається в рамках сімейних (ст. 3 Сімейного кодексу України (далі – СК України), житлових (ст. 64 Житлового кодексу Української РСР (далі – ЖК УРСР), цивільних правовідносин (наприклад, ст. 405 ЦК України) і правових відносин по соціальному забезпеченню. Так, наприклад, у статті 64 ЖК УРСР, поряд із правами і обов'язками членів сім'ї наймача, регламентується, безпосередньо, і поняття членів сім'ї. Так, члени сім'ї наймача, які проживають разом з ним, користуються нарівні з наймачем усіма правами і несуть усі обов'язки, що випливають з договору найму жилого приміщення. Повнолітні члени сім'ї несуть солідарну з наймачем майнову відповідальність за зобов'язаннями, що випливають із зазначеного договору. До членів сім'ї наймача належать дружина наймача, їх діти і батьки. Членами сім'ї наймача може бути визнано й інших осіб, якщо вони постійно проживають разом із наймачем і ведуть з ним спільне

господарство. Якщо особи, зазначені в частині другій цієї статті, перестали бути членами сім'ї наймача, але продовжують проживати в займаному жилому приміщенні, вони мають такі ж права і обов'язки, як наймач та члени його сім'ї [3]. Аналіз цих законодавчих положень дозволяє все ж констатувати окремі прогалини. Як видається, на рівні житлового законодавства не визначено вичерпний перелік осіб, які належать до членів сім'ї наймача. Своєю чергою окремо деталізована увага на певних критеріях, які виступають умовою для віднесення осіб, непов'язаних шлюбними або родинними стосунками до категорії «члени сім'ї наймача».

Цивільно-правове регулювання правосуб'єктності членів сім'ї власника відносно користування його житлом визначено у ст. 405 ЦК України. Член сім'ї власника житла втрачає право на користування цим житлом у разі його відсутності без поважних причин понад один рік, якщо інше не встановлено домовленістю між ним і власником житла або законом.

Поняття «член сім'ї» широко використовується в цивільному законодавстві, у тому числі в нормах спадкового права. Так, у кн. 6 ЦК України згадується про членів сім'ї одержувача (абзац 3 ч. 2 ст. 1238 ЦК України), членів сім'ї та родичів спадкодавця (ч. 1 ст. 1250 ЦК України), членів сім'ї та родичів спадкоємців за заповітом (ч. 4 ст. 1252 ЦК України), утриманців спадкодавця, які не були членами його сім'ї (ч. 2 ст. 1265 ЦК України) [1].

Підходи в різних нормативних актах, які також регулюють право наслідування того чи іншого права, не вирізняються ідентичністю, що досить сильно ускладнює правонаступництво. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 52 Закону України «Про загальнообов'язкове пенсійне страхування» від 9 липня 2003 р. № 1058-IV сума пенсії, що належала пенсіонерові і залишилася недоотриманою у зв'язку з його смертю, виплачується – по місяць смерті включно членам його сім'ї, які проживали разом з пенсіонером на день його смерті, у тому числі непрацездатним членам сім'ї, зазначеним у частині другій статті 36 цього Закону, які знаходилися на його утриманні, незалежно від того, проживали вони разом з померлим пенсіонером чи не проживали. Члени сім'ї, зазначені в ч. 1 ст. 52 даного Закону, повинні звернутися за виплатою суми пенсії померлого пенсіонера протягом шести місяців з дня відкриття спадщини.

У разі звернення кількох членів сім'ї, які мають право на отримання суми пенсії, зазначеної у частині першій цієї статті, належна їм відповідно до цієї статті сума пенсії ділиться між ними порівну.

У разі відсутності членів сім'ї, зазначених у частині першій цієї статті, або у разі незвернення ними за виплатою вказаної суми в установлений частиною другою цієї статті строк сума пенсії, що належала пенсіонерові і

залишилася недоотриманою у зв'язку з його смертю, входить до складу спадщини [4].

Однак, аналізуючи ст. 61 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 р. № 2262-ХІІ, не важко помітити про значну відмінність кола суб'єктів, уповноважених одержати суми пенсії та допомоги в разі смерті пенсіонера, які не були останнім отримані за життя.

Так, суми пенсії, що підлягали виплаті пенсіонерові з числа військовослужбовців, осіб, які мають право на пенсію за Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби та деяких інших осіб» від 9 квітня 1992 р. № 2262-ХІІ та членів їх сімей і залишилися недоодержаними у зв'язку з його смертю, не включаються до складу спадщини і виплачуються тим членам його сім'ї, які належать до осіб, що забезпечуються пенсією у разі втрати годувальника. Проте батьки і дружина (чоловік), а також члени сім'ї, які проживали разом із пенсіонером на день його смерті, мають право на одержання цих сум і в тому разі, якщо вони не належать до осіб, які забезпечуються пенсією у разі втрати годувальника [5].

І хоча коло осіб, названих в окремих законах членами сім'ї, не є однаковими, а перелік членів сім'ї, які наділені певними правами, і поняття сім'ї – це різні речі. В основу визначення кола членів сім'ї, які мають право на одержання сум грошових виплат, повинні, на нашу думку, бути покладені критерії, що містяться в сімейному законодавстві та спеціальних нормативно-правових актах, які регулюють дане коло суспільних відносин.

Література

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV (із змінами і допов.) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

2. Шевченко Я. М. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / Я. М. Шевченко. – К.: «Видавничий Дім «Ін Юре». – Ч. 2, 2004. – 896 с.

3. Житловий кодекс УРСР від 30 червня 1983 р. № 5464-Х (із змінами і допов.) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

4. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 9 липня 2003 р. № 1058-IV (із змінами і допов.) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

5. Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України від 9 квітня 1992 р. № 2262-ХІІ (із змінами і допов.) [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.